

УДК 378.147:001.891

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-5\(224\)-21-26](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-5(224)-21-26)

НИКОЛАЕСКУ ІННА ОЛЕКСАНДРІВНА,

докторка педагогічних наук, професорка,
завідувачка кафедри дошкільної освіти,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

Inna Nikolaesku,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,

Head of the Department of Preschool Education,

The Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Cherkasy, Ukraine

E-mail: nikolaesku@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9928-9291>

СОЛОВЕЙ ЮЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА,

докторка філософії, доцентка,

доцентка кафедри дошкільної освіти,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

Yuliia Solovej,

Doctor of Philosophy, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Preschool Education,

The Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Cherkasy, Ukraine

E-mail: solovej_yula@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4778-7640>

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ ОСВОЄННЯ МЕТОДОЛОГІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

А Висвітлено потенціал методології наукових досліджень як ефективного засобу розвитку критичного мислення здобувачів вищої освіти. Підкреслено, що формування критичного мислення виходить за межі механічного засвоєння змісту освітніх дисциплін і є результатом цілісного залучення студентів до дослідницької діяльності. Проаналізовано основні етапи оволодіння методологією наукового пізнання – від постановки проблеми та аналізу фахової літератури до інтерпретації результатів і формулювання висновків.

Особливу увагу приділено практико-орієнтованим формам роботи, що сприяють активізації критичного мислення: аналізу наукових текстів, кейс-методам, дебатам, проблемно-орієнтованому навчанню, цифровим дослідницьким щоденникам і застосуванню елементів гейміфікації. Акцентовано, що вивчення курсів «Основи психолого-педагогічних досліджень» та «Методологія і організація наукових досліджень» здобувачами спеціальності 012 «Дошкільна освіта» Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького забезпечує не лише формування дослідницьких умінь, а й розвиток інтелектуальної знучності, академічної доброчесності та здатності до наукової автономії.

Ключові слова: критичне мислення; методологія наукових досліджень; здобувачі вищої освіти; академічна доброчесність; інтерактивні методи

DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING IN HIGHER EDUCATION STUDENTS THROUGH MASTERING SCIENTIFIC RESEARCH METHODOLOGY

С The article highlights the potential of scientific research methodology as an effective means of developing critical thinking in higher education students. It is emphasized that the formation of critical thinking goes beyond the mechanical assimilation of the content of educational disciplines and is the result of the holistic involvement of students in research activities. The main stages of mastering the methodology of scientific knowledge are analyzed – from problem formulation and analyzing professional literature to interpreting results and formulating conclusions.

Particular attention is paid to practice-oriented forms of work that contribute to the enhancement of critical thinking: analysis of scientific texts, case methods, debates, problem-based learning, digital research diaries and the use of gamification elements. It is emphasized that studying the courses "Fundamentals of Psychological and Pedagogical Research" and "Methodology and Organization of Scientific Research" by applicants for the specialty 012 "Preschool Education" at Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy provides not only the formation of research skills, but also the development of intellectual flexibility, academic integrity and the ability to achieve scientific autonomy.

Keywords: critical thinking; scientific research methodology; applicants for higher education; academic integrity; interactive methods

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. У сучасному світі, що швидко змінюється, інформаційне переважання та складність викликів вимагають від особистості не лише володіння знаннями, але й здатності критично їх осмислювати, аналізувати та застосовувати. Вища освіта, як інститут формування майбутніх професіоналів і громадян, відіграє вирішальну роль у розвитку цих навичок.

Зокрема, В. Кремень, В. Луговий, П. Саух, акцентують увагу на тому, що випускники закладів вищої освіти повинні бути конкурентоспроможними фахівцями на сучасному ринку праці.

Тому у цьому напрямі необхідно здійснити основні завдання, а саме:

- забезпечення механізмів і шляхів підвищення конкурентоспроможності закладів вищої освіти України;
- оптимізація мережі закладів вищої освіти, створення укрупнених регіональних університетів;
- здійснення щорічного моніторингу потреб у фахівцях, зайнятих у сферах, що вимагають вищої освіти;
- забезпечення науково обґрунтованої різниці в оплаті праці осіб з вищою освітою та осіб без такої освіти;
- забезпечення можливостей і мотивації особистого професійного розвитку викладачів;
- упровадження нової моделі державного фінансування закладів вищої освіти як складника їх економічної діяльності [11, с. 4].

Критичне мислення є однією з фундаментальних компетентностей, що забезпечує успішну адаптацію до динамічних умов праці та суспільного життя. Воно є невід'ємною частиною ефективного вивчення навчальних дисциплін, дозволяючи студентам не просто запам'ятовувати інформацію, а глибоко її розуміти, оцінювати та інтегрувати у власну систему знань.

Одним із найефективніших шляхів формування цієї ключової компетентності є освоєння студентами методології наукових досліджень. Саме науково-дослідницька діяльність здобувачів вищої освіти, що охоплює весь спектр від постановки актуальних проблем і глибокого аналізу літератури до емпіричного збору даних, їх критичної інтерпретації та формулювання обґрунтованих висновків, є ключовим інструментом для системного розвитку критичного мислення, допомагаючи студентам перетворитися з пасивних споживачів інформації на активних її творців та експертів, здатних до незалежного аналізу та прийняття виважених рішень у будь-якій професійній сфері.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Критичне мислення як одна з трансверсальних компетентностей майбутніх фахівців XXI сторіччя [5] є багатограним феноменом, який охоплює сукупність аналітичних, оцінювальних і рефлексивних навичок.

Відомий філософ і педагог Джон Дьюї ще на початку XX століття наголошував на важливості «рефлексивного мислення» як активного, наполегливого та ретельного розгляду будь-якого переконання чи припустимої форми

знання у світлі підстав, які його підтримують, і подальших висновків, до яких воно веде [14].

Пізніше, Роберт Енніс визначив критичне мислення як інтелектуально дисциплінований процес активного та вмілого осмислення, застосування, аналізу, синтезу та/або оцінки інформації, зібраної або створеної в результаті спостереження, досвіду, рефлексії, міркувань або спілкування, як керівництво до переконань та дій [8].

Питання розвитку критичного мислення у здобувачів вищої освіти досліджували й вітчизняні науковці, які акцентували увагу на використанні інтерактивних методів навчання для розвитку критичного мислення [3; 6], ефективність різних методів навчання студентів під час опанування освітніх компонентів [10; 12], особливостях формування критичного мислення майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки [13], організаційно-педагогічних умовах, які сприяють розвитку у студентів закладів вищої освіти ключової навички XXI століття [7].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявність наукових праць, присвячених проблемі розвитку критичного мислення у здобувачів вищої освіти, питання реалізації цього процесу через засвоєння методології наукових досліджень, зокрема в умовах підготовки фахівців дошкільної освіти, й досі залишається недостатньо висвітленим. У науковому дискурсі переважає увага до теоретичних аспектів критичного мислення або ж до його формування в контексті загальнопедагогічних курсів, тоді як практичні можливості дослідницької діяльності як інструменту розвитку когнітивної активності студентів не отримали належного узагальнення.

Метою статті є дослідження теоретико-практичних підходів до інтеграції методології наукових досліджень в освітній процес закладів вищої освіти з метою системного та цілеспрямованого розвитку критичного мислення у студентів, зокрема у майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Викладення основного матеріалу дослідження. Розглядаючи методологію наукових досліджень через призму розвитку критичного мислення здобувачів вищої освіти, висловимо власну авторську позицію, що освоєння власне методології наукових досліджень – це не просто вивчення алгоритму дій, а системний процес, який активізує та розвиває когнітивні здібності, які лежать в основі критичного мислення. Карл Поппер (Karl Popper) [16] у своїх працях наголошував на фальсифікованості гіпотез та емпіричній перевірці, що є суттю критичного мислення і вимагає критичного ставлення до власних припущень. Томас Кун своєю концепцією парадигм також підкреслював важливість критичного осмислення усталених наукових поглядів і здатність до їх зміни [15]. Обидва філософи неодноразово зазначали, що розвиток наукового світогляду та критичного мислення є ключовими завданнями вищої школи.

У контексті нашого наукового пошуку виокремимо етапи освоєння методології наукових досліджень, які сприяють розвитку критичного мислення у студентів закладів вищої освіти. На початковому етапі, що включає визначення проблеми та формулювання теми дослідження, студент

має не просто обрати цікаву й сучасну тему, а здійснити її глибокий критичний аналіз, оцінюючи актуальність, новизну та виявляючи прогалини в уже проведених дослідженнях. Це передбачає детальний аналіз наявної літератури, ідентифікацію невирішених питань і вагоме обґрунтування значущості власного внеску. Наступний, і, мабуть, один із найважливіших етапів – це літературний огляд та аналіз джерел, де критичне мислення є незамінним інструментом. Студент не повинен обмежуватися простим перерахуванням джерел, а зобов'язаний оцінити їхню достовірність та авторитетність авторів, порівняти різні точки зору, виявити можливі суперечності, упередження чи необ'єктивність. Кінцевою метою є синтез інформації з різних джерел для формування цілісного та об'єктивного уявлення про досліджувану проблему. Етап формулювання мети та завдань дослідження вимагає від студента розвинутого логічного мислення та здатності до прогнозування. Необхідно сформулювати чіткі, перевірювані припущення, які надалі можуть бути підтверджені або спростовані емпіричним шляхом. Після цього настає вибір методів дослідження та збір даних. Тут критичний аналіз методів є ключовим, оскільки вони мають відповідати поставленим завданням, урахувати потенційні обмеження та етичні аспекти. Після збору отримані дані потребують ретельної верифікації та перевірки на достовірність. Ядром наукового дослідження, де критичне мислення проявляється найповніше, є аналіз та інтерпретація результатів. Студент зобов'язаний об'єктивно аналізувати отримані дані, уникаючи при цьому підтверджувального упередження (confirmation bias), активно шукати альтернативні пояснення виявленим закономірностям, а також інтерпретувати результати в контексті існуючої теорії та власних припущень. На завершальному етапі, який включає формулювання висновків і рекомендацій, здобувач має узагальнити отримані результати, співвіднести їх із поставленими цілями та завданнями дослідження. Це передбачає формування чітких, обґрунтованих висновків і, за необхідності, практичних рекомендацій, що вимагає від студента високої здатності до синтезу та логічного узагальнення.

Розвиток критичного мислення здобувачів вищої освіти значно посилюється через їхнє активне залучення до освоєння методології наукових досліджень, що виходить за рамки теоретичних лекцій і знаходить своє відображення у конкретній університетській практиці. Цей процес перетворює студента із пасивного отримувача інформації на активного дослідника, який постійно ставить запитання, аналізує та синтезує знання.

Одним із найпоказовіших прикладів є *написання наукових робіт*. Під час цього процесу студенти стикаються з необхідністю не просто зібрати інформацію з різних джерел, а й здійснити її критичний аналіз. Наприклад, при проведенні літературного огляду студент мусить не лише ознайомитися з поглядами різних авторів, але й оцінити їхню достовірність, актуальність і методологічну обґрунтованість. Це вимагає здатності виявляти суперечності між дослідженнями, ідентифікувати прогалини в наявних знаннях і формулювати

власну, аргументовану позицію. Замість простого переказу, студент учиться синтезувати дані, створюючи цілісну картину досліджуваної проблеми. Формулювання мети та завдань, підбір адекватних методів дослідження та інтерпретація отриманих результатів також вимагають від здобувача глибоких аналітичних здібностей і критичного ставлення до власних припущень. Успішне написання роботи вимагає постійної саморефлексії та готовності коригувати свій підхід на основі нових даних або критичного зворотного зв'язку від наукового керівника.

Участь у *студентських наукових гуртках, проблемних групах і конференціях* є ще одним потужним стимулом для розвитку критичного мислення. У рамках таких гуртків студенти не лише обговорюють актуальні наукові проблеми, але й презентують власні міні-дослідження. Це вимагає не тільки ретельного підбору матеріалу та його аналізу, а й здатності аргументовано відстоювати свою точку зору, відповідати на запитання колег і викладачів, а також критично оцінювати виступи інших. Процес обговорення та дебатов учить студентів розрізняти логічні помилки, слабкі аргументи та упередження як у себе, так і в інших.

Невід'ємною частиною освоєння методології досліджень й ефективним способом розвитку критичного мислення є *аналіз наукових статей на семінарських заняттях*. Викладач може запропонувати студентам детально розібрати певну статтю, зосередившись на її структурі, методології, отриманих результатах і висновках. Завданням студента є не просто переказати зміст, а й виявити основне дослідницьке питання та ідею автора, оцінити релевантність обраних методів дослідження, проаналізувати достовірність даних та обґрунтованість висновків, виявити можливі обмеження дослідження або потенційні упередження автора, запропонувати альтернативні інтерпретації чи подальші напрями досліджень. Такі дискусії заохочують до активного, а не пасивного, читання та сприяють формуванню навичок академічної доброчесності та об'єктивності.

У цьому контексті важливим складником професійної підготовки стає академічна доброчесність, яка, подібно до критичного мислення, формується в процесі активної участі здобувачів у дослідницькій діяльності. В умовах модернізації вищої освіти особливої значущості набуває не лише нормативне закріплення принципів доброчесності, а й їх усвідомлення як особистісної цінності. Саме критичне мислення виступає в цьому процесі ключовим когнітивним інструментом, що забезпечує глибоке осмислення навчального матеріалу, відповідальне ставлення до результатів інтелектуальної праці та здатність до обґрунтованих суджень у науковому пошуку. Зауважимо, що критично мислячий студент не запам'ятовує знання механічно, а осмислює, інтерпретує, ставить під сумнів і порівнює з альтернативними точками зору. Цей підхід запобігає плагиату та формалізму, вимагаючи активної участі в навчанні. Здатність до критичного мислення формує розуміння етичної природи авторства, заснованого на відповідальності, чесності та повазі до інтелектуальної праці.

Нам імпонує думка Н. Білик про самоплагіат, який є порушенням академічної доброчесності. Вчена підкреслює, що «подолання кризи академічної доброчесності й, зокрема, проблеми самоплагіату потребує, крім інших заходів, встановлення спеціальними законами та нормативними документами закладів вищої освіти та наукових установ чітких процедур і критеріїв ідентифікації цих порушень. Сучасний учений не повинен бути автором одних і тих же, навіть дещо модернізованих наукових текстів, сфера його знань і наукових інтересів має постійно розширюватися. Він повинен розуміти, що характер «самоплагіату» залежить від сфери побутування й спричинює різні наслідки: в науковій сфері – втрату репутації, призведе до самоповторів і врешті-решт, до втрати читачів і професіоналізму тощо» [4, с. 17–18].

Розглядаючи питання розвитку критичного мислення та академічної доброчесності, не можна оминати увагою міжнародний досвід, адже саме глобальні освітні практики демонструють ефективні підходи до формування цих якостей у здобувачів вищої освіти. У багатьох країнах світу критичне мислення інтегрується не як додатковий елемент, а як базовий компонент освітнього процесу. Зокрема, у Скандинавських країнах критичне мислення виступає основним принципом освітньої системи. У фінських університетах [2] воно розвивається через автономність студентів, проблемно-орієнтоване навчання та культивування дослідницької культури. Студенти мають змогу обирати власну освітню траєкторію, самостійно організовувати освітній процес і брати активну участь у прийнятті рішень щодо його змісту. У Сполучених Штатах [9] курс із розвитку критичного мислення є обов'язковим на рівні бакалаврату, а академічна доброчесність закріплена як базовий стандарт у кожному закладі вищої освіти. Такий досвід є цінним орієнтиром для модернізації української вищої освіти, яка прагне не лише до формального засвоєння знань, а й до формування цілісної особистості дослідника – відповідального, самостійного, здатного до аналітичного мислення та етичної поведінки у професійній сфері.

Проведення міні-досліджень під час навчання окремих дисциплін дозволяє студентам застосувати отримані методологічні знання на практиці. Це можуть бути невеликі соціологічні опитування, експерименти в лабораторіях, аналіз конкретних кейсів або збір даних із відкритих джерел. На кожному етапі такого міні-дослідження – від постановки проблеми до представлення результатів – студенти змушені самостійно приймати рішення, обґрунтовувати свій вибір, аналізувати несподівані результати та коригувати свій підхід. Цей практичний досвід, коли студент власноруч здійснює всі етапи наукового пошуку, є незамінним для інтерналізації методологічних принципів та розвитку глибокого критичного мислення, що виходить за межі простого запам'ятовування.

Отже, інтеграція науково-дослідної діяльності в освітній процес вищої освіти є не просто академічною вимогою, а й потужним механізмом для виховання критично мислячих фахівців, здатних до самостійного аналізу, обґрунтованого прийняття рішень і постійного професійного розвитку.

Власний викладацький досвід і наукова практика дозволяють ґрунтовно усвідомити взаємозв'язок між теорією та реальним світом, постійно адаптуючи освітньо-професійні плани, навчальні програми, силабуси до нових викликів і вимог часу. Відповідно до цього у процесі вивчення освітніх компонентів «Основи психолого-педагогічних досліджень» і «Методологія та організація наукових досліджень» студенти спеціальності 012 «Дошкільна освіта» Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького опановують різноманітні методи для розвитку критичного мислення, що дозволяє майбутнім вихователям не просто сприймати інформацію, а й глибоко її аналізувати, формувати власні позиції та приймати обґрунтовані рішення у педагогічній практиці. Наприклад, проблемне навчання передбачає постановку реальних або змодельованих проблемних ситуацій, що вимагають від студентів самостійного пошуку рішень. Викладач може запропонувати студентам таку проблему: «У групу закладу дошкільної освіти інтегрується дитина з особливими освітніми потребами (наприклад, із розладом аутистичного спектра). Як вихователю побудувати освітній процес, щоб забезпечити ефективну адаптацію та розвиток цієї дитини, а також позитивну взаємодію з іншими дітьми?» У свою чергу, студенти мають проаналізувати наявні ресурси (психолого-педагогічну літературу, нормативні документи), ідентифікувати ключові виклики, сформулювати можливі стратегії (наприклад, індивідуальна програма розвитку, адаптація середовища, співпраця з батьками), оцінити їхню потенційну ефективність та обґрунтувати вибір найоптимальнішого рішення. Це стимулює не лише пошук інформації, а й її критичне осмислення та застосування до конкретної ситуації.

Наступним методом стимулювання критичного мислення у студентів дошкільної освіти є *кейс-метод*, який полягає в аналізі конкретних реальних або гіпотетичних педагогічних ситуацій (кейсів), які потребують всебічного осмислення та прийняття рішень.

Наприклад, викладач пропонує текст кейсу: «Вихователь помітив, що одна дитина у групі постійно агресивно реагує на спроби інших дітей брати її іграшки, навіть якщо їх багато. Які можуть бути причини такої поведінки та як вихователю потрібно діяти, щоб допомогти дитині та вирішити конфліктні ситуації?».

Студенти, під час розв'язання пропонованого кейсу, повинні глибоко проаналізувати поведінку дитини та можливі її причини (вікові особливості, сімейні чинники, емоційний стан), синтезувати знання з дитячої психології та педагогіки, сформулювати декілька варіантів дій вихователя (наприклад, спостереження, індивідуальна бесіда, ігрова терапія, залучення психолога), оцінити переваги та недоліки кожного варіанту, аргументувати свій вибір і передбачити можливі наслідки, що розвиває здатність бачити проблему з різних сторін і виважено підходити до рішень.

Дієвим методом розвитку критичного мислення під час освоєння методології наукових досліджень є аналіз першоджерел у педагогічній літературі, який передбачає роботу з оригінальними текстами класиків педагогіки,

нормативними документами, або ж первинними даними досліджень. Замість викладу ідей Василя Сухомлинського, студентам пропонується самостійно прочитати уривки з його праць («Серце віддаю дітям», «Сто порад учителів») і відповісти на запитання: «Які ключові принципи виховання, на думку Сухомлинського, є найактуальнішими для сучасного дошкільного закладу? Чи всі його ідеї можуть бути реалізовані сьогодні і чому?». Відповідно до цього студенти повинні не просто виокремити основні ідеї, а й інтерпретувати їх у сучасному контексті, проаналізувати їхню придатність і можливі обмеження, порівняти із сучасними педагогічними теоріями та оцінити їхню цінність. Такий підхід учить студентів не лише поважати класику, а й критично її осмислювати, бачити її сильні та слабкі сторони в умовах сьогодення, що є важливим для формування власної професійної філософії.

Дебати як активний метод розвитку критичного мислення спонукає студентів до глибокого вивчення певної теми, пошуку аргументів та їх обґрунтування, а також до критичної оцінки позицій опонентів.

Наприклад, пропонуємо студентам дебати на тему: «Чи є повна відмова від традиційних іграшок і повне використання природних матеріалів (палички, камінці, шишки тощо) завжди кращою практикою у дошкільному закладі?». Студенти, об'єднані у групи «за» і «проти», мають провести дослідження (вивчити статті, педагогічні методики, результати досліджень) для пошуку аргументів на підтримку своєї позиції та спростування аргументів опонентів. Вони вчаться аналізувати джерела, оцінювати їхню надійність, будувати логічні ланцюжки міркувань, відстоювати свою точку зору та конструктивно реагувати на критику, що розвиває вміння аргументувати, синтезувати інформацію та критично оцінювати різні педагогічні підходи.

Доречно зазначити, що сучасна освіта вимагає від викладачів поєднання теорії з практикою. Підтвердженням цього є впровадження цифрових інструментів та елементів гейміфікації, таких як Padlet, Kahoot! або Mentimeter. Ці платформи дозволяють проводити аналітичні батли, де студенти аргументують позиції, презентують міні-дослідження або реагують на змодельовані ситуації. Такий формат активізує увагу, підвищує мотивацію, тренує швидке формулювання аргументів, а також сприяє формуванню навичок командної роботи, ведення наукової дискусії та прийняття обґрунтованих рішень. Застосування цих платформ не лише урізноманітнює заняття, а й перетворює навчання на захопливу дослідницьку гру, де студент стає

активним творцем знань. Це формує стійкий інтерес до науки, впевненість в аналітичних здібностях і готовність до професійного саморозвитку.

Отже, використання сучасних форм і методів навчання у комплексі дозволяє викладачам не тільки передавати знання, але й формувати у майбутніх фахівців дошкільної освіти здатність самостійно мислити, аналізувати складні педагогічні ситуації та приймати обґрунтовані рішення, що є запорукою успішної професійної діяльності.

Результати дослідження. Встановлено, що залучення здобувачів вищої освіти до опанування методології наукових досліджень сприяє розвитку критичного мислення, інтелектуальної гнучкості та академічної доброчесності. Визначено, що системне залучення студентів до всіх етапів наукового пізнання – від формулювання проблеми до інтерпретації результатів – сприяє формуванню навичок аналізу, аргументації, оцінювання та самостійного ухвалення рішень. Визначено ефективні практичні форми роботи (аналіз наукових текстів, кейс-методи, дебати, цифрові щоденники тощо), які активізують когнітивну діяльність студентів і забезпечують формування їхньої наукової автономності.

Висновки з даного дослідження. У загальному підсумку маємо підстави стверджувати, що для розвитку критичного мислення здобувачів вищої освіти через освоєння методології наукових досліджень, вища освіта повинна не лише надавати актуальний зміст, а й демонструвати випереджувальний характер. Сучасна освіта має готувати студентів до майбутнього, розвиваючи їхню здатність самостійно здобувати, аналізувати та критично осмислювати знання за допомогою надійних методологічних підходів. Цього досягають шляхом інтеграції дослідницьких елементів у навчальні програми, активного залучення до наукової роботи та створення дискусійного середовища, що є ключовим для формування мислячих, відповідальних та інноваційних лідерів.

Перспективи подальших розвідок. Безумовно, системна природа критичного мислення у контексті наукових досліджень, його багатовимірність, комплексна методологія, практичне застосування в різних сферах освіти самі собою вимагають цілісної картини наукового пізнання цього феномену. Поза рамками нашого дослідження залишаються маловивченими питання міждисциплінарних підходів до викладання методології наукових досліджень і розвитку критичного мислення, що дозволяють студентам бачити взаємозв'язки між різними галузями знань.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. Безальтернативна матриця освіти: «Розумна освіта» як потреба і реальність XXI століття. *Вища освіта України*. 2024. № 1. С. 5–10. URL: <https://journals.udu.kyiv.ua/index.php/vou/article/view/217>
2. Бакаленко І., Курилова Ю. Дебати як інноваційна педагогічна технологія в системі підготовки вчителів української мови й літератури. *Український педагогічний журнал*. 2024. № 4. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/817/993>
3. Беленька Г. Інтерактивні методи навчання як засіб розвитку критичного мислення студентів. *Актуальні проблеми психології*: 2020. Вип. 16. С. 33–46.
4. Білик Н. І. Самоплагіат – порушення академічної доброчесності. *Академічна доброчесність: виклики сучасності* : збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 24.01 – 04.03.2022) / уклад. Ю. Главчева ; Польсько-українська фундація «Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці»; Духовна Академія Університету Кардинала Стефана Вишинського; Фундація ADD. Варшава, 2022. С. 13–18. URL: https://www.iiasc.org/wp-content/uploads/2022/05/iiasc_academic_integrity_02_2022_10_05.pdf
5. Борова Т., Вєдь Т. Теоретичні основи сутності поняття «трансверсальні компетентності» в постмодерністській освіті. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 21, т. 3. С. 154–159. URL: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2019.21.3-33>

6. Дуброва О. М., Сахнюк Т. В. Розвиток навичок критичного мислення сучасних студентів – представників покоління Z: інтерактивні практики. *Інноваційна педагогіка: теорія та методика навчання (з галузей знань)*. 2024. Вип. 72. С. 61–66. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2024/72/11.pdf>
7. Жумбей М. М., Руснак Л. М., Лагодич Т. С. Формування критичного мислення у студентів закладів вищої освіти. *Академічні студії. Педагогіка*. 2024. № 4. С. 17–22. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2024.4.3>
8. Зосим М. Критичне мислення. URL: <https://www.maxzosim.com/critical-thinking/>
9. Козубовська І., Повідайчук М. Інтелектуальний розвиток студентів у вищій школі США. *Norwegian Journal of Development of the International Science*. 2021. № 63. С. 21–24. URL: <https://lnk.ua/Yx4LYrYen>
10. Копосов Д. Ю., Канонік Н. П., Струтинська Т. Р. Методи розвитку критичного мислення через вивчення англійської мови у ЗВО. *Академічні візії*. 2025. № 40. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1723>
11. Кремень В., Луговий В., Саух П. Освіта і наука – основа інноваційного людського розвитку. Пропозиції НАПН України до Стратегії людського розвитку. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2020. № 2 (2). С. 1–5. DOI: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-14-3>
12. Петренко В. Огляд сучасних наукових теорій та підходів до формування критичного мислення у студентів закладів вищої освіти. *Педагогічні науки*. 2023. № 101. С. 67–73. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2024/72/11.pdf>
13. Починкова М. М. Формування критичного мислення майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2021. 586 с.
14. Dewey J. *How We Think*. Boston: Heath, 1910; republished Amherst, NY: Prometheus Books, 1991. 74p.
15. Kuhn T. S. *The Structure of Scientific Revolutions*. URL: <https://www.lri.fr/~mbl/Stanford/CS477/papers/Kuhn-SSR-2ndEd.pdf>
16. Popper K. *Conjectures and Refutations: The Growth of Scientific Knowledge*. London: Routledge, 2014. URL: <https://philpapers.org/rec/POPCAR-13>

References

1. Andrushchenko, V. (2024) Bezalternatyvna matrytsia osvity: «Rozumna osvita» yak potreba i realnist XXI stolittia [Non-alternative matrix of education: "Smart education" as a need and reality of the 21st century]. *Vyshcha osvita Ukrainy [Higher Education of Ukraine]*, 1, 5-10. Retrieved from <https://journals.udu.kyiv.ua/index.php/vou/article/view/217> [in Ukrainian].
2. Bakalenko, I., & Kurylova, Yu. (2024) Debaty yak innovatsiina pedahohichna tekhnolohiia v systemi pidhotovky vchyteliv ukrainskoi movy u literatury [Debates as an innovative pedagogical technology in the system of training teachers of Ukrainian language and literature]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal [Ukrainian Pedagogical Journal]*, 4. Retrieved from <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/817/993> [in Ukrainian].
3. Bielenka, H. (2020). Interaktyvni metody navchannia yak zasib rozvytku krytychnoho myslennia studentiv [Interactive teaching methods as a means of developing students' critical thinking]. *Aktualni problemy psykholohii [Current problems of psychology]*, 16, 33-46 [in Ukrainian].
4. Bilyk, N. I. (2022). Samoplahiat – porushennia akademichnoi dobrochesnosti [Self-plagiarism is a violation of academic integrity]. In Yu. Hlavcheva (Comp.), *Akademichna dobrochesnist: vykyky suchasnosti [Academic integrity: contemporary challenges]: zbirnyk naukovykh ese uchasykyv dystantsiinoho etapu naukovooho stazhuvannia dlia osvityan* (pp. 13-18). Polsko-ukrainska fundatsiia «Instytut Mizhnarodnoi Akademichnoi ta Naukovoї Spivpratsi»; Dukhovna Akademiia Universytetu Kardynala Stefana Vyshynskoho; Fundatsiia ADD. Varshava. Retrieved from https://www.iiasc.org/wp-content/uploads/2022/05/iiasc_academic_integrity_02_2022_10_05.pdf [in Ukrainian].
5. Borova, T., & Ved', T. (2020). Teoretychni osnovy sutnosti ponyattia «transversalni kompetentnosti» v postmodernistskii osviti [Theoretical foundations of the essence of the concept "transversal competencies" in postmodern education]. *Innovatsiina pedahohika [Innovative Pedagogy]*, 21 (3), 154-159. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2019.21.3-33> [in Ukrainian].
6. Dubrova, O. M., & Sakhniuk, T. V. (2024). Rozvytok navychok krytychnoho myslennia suchasnykh studentiv – predstavnykyv pokolinnia Z: interaktyvni praktyky [Development of critical thinking skills of modern students – representatives of Generation Z: interactive practices]. *Innovatsiina pedahohika: teoriia ta metodyka navchannia (z hалуzei znan) [Innovative Pedagogy: Theory and Methods of Teaching (Knowledge Fields)]*, 72, 61-66. Retrieved from <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2024/72/11.pdf> [in Ukrainian].
7. Zhumbey, M. M., Rusnak, L. M., & Lahodych, T. S. (2024). Formuvannia krytychnoho myslennia u studentiv zakladiv vyshchoi osvity [Formation of critical thinking in higher education students]. *Akademichni studii. Pedahohika [Academic Studies. Pedagogy]*, 4, 17-22. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2024.4.3> [in Ukrainian].
8. Zosym, M. *Krytychne myslennia [Critical thinking]*. Retrieved from <https://www.maxzosim.com/critical-thinking/> [in Ukrainian].
9. Kozubovska, I., & Povidaychuk, M. (2021). Intelektualnyi rozvytok studentiv u vyshchii shkoli SSHA [Intellectual development of students in US higher education]. *Norwegian Journal of Development of the International Science*, 63, 21-24. Retrieved from <https://lnk.ua/Yx4LYrYen> [in Ukrainian].
10. Kuposov, D. Yu., Kanonik, N. P., & Strutynska, T. R. (2025). Metody rozvytku krytychnoho myslennia cherez vyvchennia anhliiskoi movy u ZVO [Methods of developing critical thinking through studying English in higher education institutions]. *Akademichni vizii [Academic Visions]*, 40. Retrieved from <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1723> [in Ukrainian].
11. Kremen, V., Luhovyi, V., & Saukh, P. (2020). Osvita i nauka – osvova innovatsiinoho liudskoho rozvytku [Education and science – the basis of innovative human development]. *Visnyk NAPN Ukrainy [Herald of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine]*, 2 (2), 1-5. DOI: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-14-3> [in Ukrainian].
12. Petrenko, V. (2023). Ohliad suchasnykh naukovykh teoriiv ta pidkhodiv do formuvannia krytychnoho myslennia u studentiv zakladiv vyshchoi osvity [Overview of modern scientific theories and approaches to the formation of critical thinking in higher education students]. *Pedahohichni nauky [Pedagogical Sciences]*, 101, 67-73. Retrieved from <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2024/72/11.pdf> [in Ukrainian].
13. Pochynkova, M. M. (2021). *Formuvannia krytychnoho myslennia maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly u protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of critical thinking of future primary school teachers in the process of professional training]*. (D diss.). Kyiv [in Ukrainian].
14. Dewey, J. (1991) *How we think*. Boston: Heath; republished 1991, Amherst, NY: Prometheus Books.
15. Kuhn, T. S. *The Structure of Scientific Revolutions*. Retrieved from <https://www.lri.fr/~mbl/Stanford/CS477/papers/Kuhn-SSR-2ndEd.pdf> [in English].
16. Popper, K. (2014). *Conjectures and refutations: The growth of scientific knowledge*. London: Routledge. Retrieved from <https://philpapers.org/rec/POPCAR-13> [in English].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 24.07.2025